

1937'den Beri Yeşeren Tarih: Florya Atatürk Ormanı

"Kent ormanı" tanımının henüz yerleşmediği bir dönemde, İstanbul'un o dönemki çeperinde Mustafa Kemal Atatürk'ün kurgusuyla hayata geçen alan, bugün hem tanımın karşılığını veriyor hem de bu büyük metropolün yeşil alan sisteminin bugün ve geleceğinde tartışmasız bir önem arz ediyor. Florya düzlüğünde 80 yılı aşkın sürede adım adım büyüyen bu ormanın tarihi de bugünkü kıymeti kadar ilgiyi hak ediyor.

Yasin Çağatay Seçkin*

*Prof. Dr., İBB Park ve Bahçeler Daire Başkanı

Mustafa Kemal Atatürk, 5 Mayıs 1925'te Ankara Atatürk Orman Çiftliği açılışında şöyle diyordu: "Ağaç, çiçek ve yeşillik medeniyet demektir. Yeşil görmeyen gözler renk zevkinden mahrumdur."

Kent ormancılığı, en basit ifadesiyle, kent içi ağaçlık alanlardan toplumun en iyi biçimde yararlanmasına yönelik yönetim bilimi ve sanatı olarak tanımlanabilir. Bu terim 1894 yılında G.R. Cook tarafından hazırlanan Report of the General Superintendent of Parks, Second Annual Report of the Board of Park Commissioners isimli çalışmada ilk defa ortaya atıldı. Kent ormancılığı akademik anlamda ise ağaçların hâkim olduğu kentsel yeşil alanların artan önemi ve yeşil alanlar üzerinde oluşan baskılarla mücadele nedeniyle, 1960'lı yıllarda Toronto Üniversitesi öğretim üyelerinden orman patolojisti Dr. Erik Jorgensen tarafından kullanıldı.^{1 2 3} Aslında Kuzey Amerika ve Avrupa, kent koruları, parkları ve ağaçlarının yönetimiyle ilgili, yüzyıllar öncesine giden çok zengin bir geçmişe ve çeşitli örneklerle sahip. Ancak kent ormancılığı ve önemi, 1960'lı yıllarda gerçek anlamıyla dile getirilmiş ve bir disiplin olarak ortaya konuldu.

Bu terimin Türkiye'de tartışılır hâle gelmesi ve yönetmeliklere girmesi 21. yüzyıl başını bulsa da,⁴ yapımları 500 yıl öncesine kadar uzanan tarihi korular, kent ormanları için değerli örneklerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde, ormanlar bir tabiat vergisi olarak kabul edildiğinden bu alanlardan herkes gelişi güzel faydalanıyordu.⁵ Her ne kadar 19. yüzyılda Tanzimat'ın ilanından sonraki yıllarda devlet, ormancılık konusu ve ormanlar ile ilgilenmeye başlamış ve ormancılığı bir düzene sokmak için Avrupa'dan uzmanlar getirtmişse de burada amaç daha çok devletin içinde bulunduğu mali ve politik krizler yüzünden hazineye gelir sağlamak olmuştur. Nitekim bu anlayış ve benimseyiş tarzının bir sonucu olarak 1870 yılında çıkarılan ilk Orman Nizamnamesi'nde sadece ormanlardan faydalanma ve koruma konularıyla ilgili hükümler yer almış, ancak ağaçlandırmaya dair herhangi bir hükme yer verilmemiştir.^{6 7}

Kent içi ağaçlandırmalar ve orman kuruluşuna ilişkin sistemli çalışmalar ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Atatürk'ün talimatları ile başladı. 1925 yılında kurulan Ankara Atatürk Orman Çiftliği'nde ve devamında 1937

yılında Florya Atatürk Ormanı'nda başlatılan ağaçlandırmalar, dünyanın kent ormancılığı kavramına aşina olmadığı bir dönemde gerçekleştirilen ve Atatürk'ün bu konudaki vizyonunu ortaya koyan çalışmalardı. Ayrıca, Tarım Bakanlığı'nın uçaklardan serptiği tohumlar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın okullarda düzenlediği ağaç bayramları, Ulaştırma Bakanlığı'nın demiryolları kenarlarında ve istasyon çevrelerinde, Millî Savunma Bakanlığı'nın askeri birliklerle yaptığı ağaçlandırmalar bu dönemin diğer önemli ağaçlandırma çalışmalarındandı.⁸

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, ekonomik ve sosyal sorunlar hızlıca çözümlenmeye çalışılırken gerçekleştirilen birçok reformun yanında çok sınırlı mali olanaklara rağmen, ağaçlandırma faaliyetleri için çaba harcandı. Bu süreçte, Türkiye'nin ormancılık politikası belirlenmiş ve nihayet 1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanunu yürürlüğe girdi.⁹ 3116 sayılı Orman Kanunu ile ormanların korunması ve işletilmesi devlet güvencesi altına alındı; devamında 1938 yılında ormancılık konusunda tam yetkili ve sorumlu bir idare olarak Orman Genel Müdürlüğü kuruldu.¹⁰

Şekil 1 1970, 1982, 2006 ve 2020 Yıllarına Ait Florya Atatürk Ormanı Hava Fotoğrafları

Orman için ilk adım, 1936 yılında Atatürk'ün talimatıyla, Fransız Mimar ve Şehir Plancısı Henri Prost'un Yenikapı-Yedikule yaya yolundan başlayarak Yeşilköy Havalimanı ve Florya'ya kadar yeşil ağırlıklı bir kent planı hazırlanmasıyla atılmıştı.¹¹ Mustafa Kemal Atatürk imzalı 17.10.1937 gün ve 2/7485 sayılı özel bir kararname ile alanın kuruluşu gerçekleştirildi. Kararnamede belirtildiği üzere, esas itibarıyla bölgenin rüzgâr ve fırtına gibi abiyotik etkilerden korunması, toplumun sağlık-estetik ve eğlenme-dinlenme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan kent ormanında uygulanacak ağaçlandırma tekniği, plan ve raporlarının hazırlanması ve bu prensiplerle uygulamaya geçilmesi için Ord. Prof. Mazhar Diker ile birlikte İsmail Dağlı ve İsmail Sütmen görevlendirildi.¹²

Kararname gereği başlatılan çalışmalar ile 1938'den 1957'ye kadar alanlar parça parça ağaçlandırılırken çalışmalara 1945-1954 yıllarında ara verildi. 1954-1957 arası tekrar hız kazanan ağaçlandırma çalışmaları sonrası 1960 yılında 22,92 hektara ulaşan alan için 29 Temmuz 1980 tarihinde Orman Bakanlığı tarafından 6831 sayılı Orman Kanununun 4, 45 ve 49 maddelerine dayanılarak "Hükmi Şahsiyete Haiz Amme Müessesesi Ormanı" kaydı düşüldü.¹³ Takip edilen yıllarda, ormanda ağaçlandırma faaliyetlerine hız verilerek yaklaşık 30 hektar alan daha ağaçlandırıldı ve 1997 yılında yapılan orman tahdidine göre "Florya Çiftliği Atatürk Ormanı" adı altında İstanbul Büyükşehir Belediyesi adına tespit edilen 52,75 hektar alanın büyük bir kısmında ağaçlandırma çalışmaları tamamlandı. Yapılan orman tah-

didine, İstanbul Büyükşehir Belediyesi itiraz etmiş ve 193 parselin orman sınırları dışında bırakılan 14,80 hektarlık bölümü, "Hükmi Şahsiyete Haiz Amme Müessesesi Ormanı" statüsü verilerek orman sınırları içine alındı. 2004 yılı itibarıyla, ormanın büyüklüğü 67,55 hektara ulaştı (Şekil 1).¹⁴

Geçmiş yıllarda, hatalı bir kararla, ormanın hayvanat bahçesi olarak kullanımına ilişkin girişimlerde bulunuldu. İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin, söz konusu orman alanının hayvanat bahçesi için gerekli koşulları içermediğini belirtmesi üzerine, bu projeden vazgeçilmesiyle¹⁵ ormanın fauna ve flora tür çeşitliliği kısmen korunabildi. Özellikle, yaşları 250 ile 400 arasında değişen, boyları 17 metreyi, çapları ise 7 metreyi bulan 7 adet Atlas Sakızı (*Pistacia atlantica*) ve 600 yıla yaklaşan ömrüyle 1 adet Ehlami Servi (*Cupressus sempervirens* L. var. *pyramidalis*) bugüne ulaşmış anıtsal nitelikte ve özenle korunması gereken tabiat varlıklarıdır (Şekil 2).

Şekil 2 Atlas Sakızı, Florya Atatürk Ormanı

Büyük Önder Atatürk'ün tüm İstanbul halkına armağanı olan bu canlı doğa mirasının kendisinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için bir bütün halinde korunarak yaşatılması gerekiyor. Ormanın kuruluşundan itibaren aralama müdahalesi görmeyen ağaçların dayanıksız, düşük dirençli ve bozuk formlu oldukları gözlemleniyor (Şekil 3). Abiyotik faktörlerle kolayca yıkılan bu ağaçlar yalnızca insan hayatını tehdit etmiyor, sağlıksız geliştikleri için hem mantar ve böcek enfeksiyonları karşısında zafiyet yaşıyor hem de estetik anlamda beklenen etkiyi yaratmıyor.

Şekil 3 Formu Bozulmuş Ağaçlar. Florya Atatürk Ormanı

Şekil 4 İğne yapraklı türlerle tanımlanmış yürüyüş yolları.

Şekil 5. Florya Atatürk Ormanı'nda doğanın tadını çıkaran kullanıcılar.

Oysa canlı bir varlık olan ormanın yaşayabilmesi, faydalanma konusunda dayanma gücünün üzerine çıkılmamasına ve ekolojik bakım ve işletim tekniklerinin doğru biçimde kullanılmasına bağlı.¹⁶ Ormanın spor ve rekreasyon amaçlı kullanımından beklenen faydayı elde etmek, toplumun ruh ve beden sağlığına katkıda bulunmasını sağlamak için, önceliğin ekolojik dengenin korunması ve orman ekosisteminin sürdürülmesi olduğu unutulmamalı.

Küreselleşmeyle ortaya çıkan çevre sorunları, büyük şehirlerde yaşayan nüfusun en önemli sıkıntılarından birini oluşturuyor. Dolayısıyla kentsel yeşil alanların yönetiminde sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının korunması temel amaç olarak ele alınıyor. Bu noktada da,

kent ekosisteminin sürdürülebilirliği ve korunması en önemli hedef olarak ortaya çıkıyor.¹⁷ Bu hedefe bağlı olarak, ormandaki tür çeşitliliğinin korunması esastır. Bu doğrultuda ağaç ve ağaççıkların hayatlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirmeleri sağlanmalı; mevcut yapının sağlıklı bir şekilde devamının mümkün olmadığı ya da yanlış tür seçimi yapılmış olan alanlarda tür değişikliğine gidilmelidir (Şekil 4).

Orman, aynı zamanda bireysel ve grup halinde çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği önemli bir kentsel açık alandır (Şekil 5). Bu nedenle ormanın barındırdığı biyolojik çeşitlilik ve sağladığı ekosistemlerinin sürdürülebilirliği çalışılırken ormandaki insan faaliyetlerinin etkisinin yönetimi de çalışılmalı.

Bu amaçla, İBB Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı bünyesinde, 2020 tarihinde Kentsel Ekolojik Sistemler Müdürlüğü kuruldu ve müdürlük bünyesindeki Florya Atatürk Ormanı Şefliği sadece bu ormandan sorumlu bir birim olarak faaliyetlerine başladı. Hazırlanmakta olan "yönetim planı" kapsamında;

- Bakım ve acil durumlar dışında, orman içine araç girişine izin verilmeyecek.
- Orman içerisinde tüm yürüyüş ve bisiklet yolları erişilebilir, geçirimli yüzeyler haline dönüştürülecek (Şekil 6).
- Kullanıcı baskısını azaltmaya yönelik tabelaların yanı sıra kuşların göç ve

üreme zamanlarında dikkat edilmesi gereken hususları anlatan bilgilendirme tabelalarına yer verilecek.

- Hem böceklerle biyolojik mücadele hem de yaban hayatı canlılığını koruma amacıyla, orman dokusu içindeki yaygın orman kuşlarının (Kızılgerdan, bülbül vb.) soylarının devam etmesi sağlanacak.
- Alanda atık oluşturulması en az seviyeye indirilecek. Ormanın bir piknik alanından ziyade, bir ekolojik doğal yaşam alanı olduğu tabelalar ve broşürlerle kullanıcılara duyurulacak. Atık oluşumunun engellenmesi, kedi, köpek, karga gibi hayvanların sayısındaki artışın durdurulması ve ormanın ekolojik değerlerinin kaybedilmemesi bakımından büyük önem taşıdığı unutulmayacak.
- Oyun İstanbul¹⁸ çalışmaları kapsamında, mümkün olduğu kadar, çocukların doğa içinde kendi oyunlarını geliştirecekleri ve doğayı keşfedebilecekleri mekânlar tasarlanacak (Şekil 7).
- Yapılan düzenlemelerle gelecekte ormandan yararlanacak insan sayısının fazla olması ihtimaline karşı bir kapasite belirlenecek; özellikle vejetatif büyüme zamanında, mayıs ve haziran aylarında kullanım yoğunluğu kontrol edilecek.
- Günümüzde birçok kanunla koruma altına alınan tarihi orman ve korular, kontrolsüz insan kullanımı, yetersiz

Şekil 6 Geçirimsiz ve engelli erişimini zorlaştıran yürüyüş yolları, geçirimli ve erişilebilir hale getirilecek.

Şekil 7 2020 yılında Oyun İstanbul çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen bir çocuk oyun alanı. Florya Atatürk Ormanı.

bakım faaliyetleri ve etkisiz denetimler yüzünden yok olma tehdidi altında. Son dönemde yaşanan salgın hastalıklar ve iklim değişikliği gibi olaylar da doğayı korumanın önemini açıkça ortaya koyuyor. Kent ormanları, kent ekosisteminin en önemli bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmeli, yaban hayatı kullanımını da kapsayan yönetim planları hazırlanmalı. Florya Atatürk Ormanı'nda uygulanacak yö-

netim planı, kurumlar arasında eşgüdümü sağlayacak ve bütüncül bir kent ekosistemi yönetim modelinin kurgulanmasına öncülük edecek.

Atatürk, memleketin 1930'lu yıllarda içinde bulunduğu koşullara ve acil çözüm bekleyen sorunlara karşın, kent ormanlarının oluşturulması ve ihyası konusunu ihmal etmemiştir. Konunun uzmanlarına danışarak ve kendi de-

hasını kullanarak, kent ormanlarına ilişkin hedefleri çok gerçekçi ve tutarlı biçimde saptadı. Kent ormanı kavramının literatüre girmesinden on yıllar önce Atatürk Orman Çiftliği ve Florya Atatürk Ormanı gibi alanların oluşturulmasına öncülük etti. Bu açıdan bakıldığında, Atatürk'ten miras kalan Florya Atatürk Ormanı'nın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bir kat daha önem taşıyor.

Notlar

- 1 Konijnendijk, C.C., Richard, R.M., Kenney, A. & Randrup, T.B., 2006. "Defining urban forestry - a comparative perspective of North America and Europe". *Urban Forestry & Urban Greening*, 4 (3-4), 93-103.
- 2 Cook, G.R., 1894. Report of the General Superintendent of Parks. Second Annual Report of the Board of Park Commissioners, Cambridge, Massachusetts, 71-98.
- 3 Dean, J., 2009. "Seeing Trees, Thinking Forests: Urban Forestry at the University of Toronto in the 1960s". *Method and Meaning in Canadian Environmental History*, edited by Alan MacEachern and William J. Turkel (Toronto: Nelson Education, 2009), 236-253.
- 4 Kent ormanı kavramına, 24.03.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda yer verilmiştir. Bu programda, "Sosyal, kültürel ve çevresel nedenlerle doğal ormanlara olan sosyal baskının azaltılması amacıyla yeşil kuşak ve parklar şeklinde oluşturulacak kent ormanları ve hatıra ormanları kurulması özendirilecek ve yaygınlaştırılacaktır" ifadesi yer almıştır. Kent ormanlığı ve kent ormanları konusu, 9-11 Nisan 2004 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen I. Ulusal Kent Ormanlığı Kongresi'nde, ilk kez ciddi anlamda gündeme gelmiş ve tartışılmıştır.
- 5 Yiğitoğlu, A.K., 1936. *Türkiye'de Ormanlığın Temelleri, Şartları ve Kuruluşu*, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara.

- 6 İnal, S., 1957. "Türkiye Ormanlığının Ana Davası", İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, 7 (1), s. 138-188.
- 7 Kutluk, H., 1948. *Türkiye Ormanlığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923)*, Osmanbey Matbaası, İstanbul.
- 8 Diker, M. ve İnal, S., 1945. "Ormanlığımızın Ana Davalarından Ağaçlandırma", Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, 5 (1), s. 4-12.
- 9 Özdönmez, M., 1971. *Türkiye'nin Ağaçlandırma Problemleri Üzerinde Ormanlık Politikası Yönünden Araştırmalar*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, İstanbul.
- 10 Kalıpsız, A., 1981. "Atatürk Döneminden Bugüne Ormanlığımız", İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, 31 (2), 49-52.
- 11 Diker, M. ve İnal, S., 1945. "Ormanlığımızın Ana Davalarından Ağaçlandırma", Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, 5 (1), s. 4-12.
- 12 Yaltrık, F., 1994. "Korular", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 5, s. 71-75.
- 13 Asan, Ü. vd., 2002. *Florya Korusu Amenajman ve Silvikültür Planı (2002-2011)*.
- 14 Yeşil, A. vd., 2008. *Florya Korusu Amenajman ve Silvikültür Planı (2018-2027)*.
- 15 A.g.e.
- 16 Seçkin, Ö.B. ve Seçkin, Y.Ç., 2009. "Tarihi Bahçelerin Korunması", *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 68-73.
- 17 İBB Park Bahçe Yeşil Alanlar Daire Başkan-

- liği, kentsel yeşil alanlara ilişkin tasarım ve uygulama çalışmalarını dört kriter çerçevesinde sürdürmektedir. (1) Sosyal Eşitlik ve Toplumsal Katılımın Artırılması (2) İnsan ve Çocuk Sağlığı (3) Ekonomik Sürdürülebilirlik ve (4) Kent Ekosisteminin Sürdürülebilirliği ve Koruma. (4) numaralı kriter: sürdürülebilir gelişim hedefleri çerçevesinde kentsel yeşil alanların korunmasının, insanların doğa ile buluşmasının, ekoloji ve yaban hayatı devamlılığının sağlanması, ile iklim değişikliğine dirençli, su yönetimi ve korumasını öncelleyen yeşil alanlar, ekolojik sürdürülebilirliği ve yaban hayatını destekleyen, her yaşta yaban hayatı gözlemcilerine imkan sunan kentsel yeşil alanların tesis edilmesi konularını kapsamaktadır. Bak. Seçkin, Y.Ç., 2020. "Açılış Konuşmaları", İstanbul Yeşil Alanlar Çalıştay Bildiri Kitabı, s. 22.
- 18 Bugünün kentleri, sürdürülebilir, erişilebilir, kapsayıcı, güvenli ve yaratıcı çözümlere ihtiyaç duymaktadır. İBB Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı, oyun alanlarını da bu ihtiyaca uygun olarak, tüm kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirmeyi, oyun alanları olan bir şehirden oynanabilir bir şehre evrilmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, Oyun İstanbul aracılığıyla, daha yaşanabilir bir şehir yaratmak için rekreasyon alanlarında oyun ve fiziksel aktiviteyi odak noktası olarak belirleyen yeni bir model hayata geçiriliyor. Amacı oyun ve fiziksel aktivite fırsatlarını geliştirmek ve çeşitlendirmek olan Oyun İstanbul, çocukların yaşamaları için daha uygun bir şehrin herkes için daha iyi bir şehir olduğu önermesiyle yola çıkmaktadır.